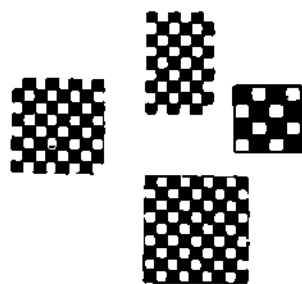

Коли налітав на село з карпатських передгір'їв колючий зимовий вітер і стугонів під хатою, торгаючи двері, бабуся Марія казала малому Владкові, що то промчали на фірі цигани, втікаючи з викраденими дітьми. Хлопець щільніше тулився до матері, аби й його не взяли цигани з собою, і запитливо поглядав на дорослих. Хистке світло каганця, перебігаючи по їхніх засмаглих од сонця і вітру обличчях, запалювало іскринки сміху в хитро примружених очах... І плинула вже нова казка про те, що був собі дід та баба, та не було в них дітей, та як баба одного разу обвинула пелюшками поліно й поклала його в колиску, та виколисала собі з дідом хлопчика Деревинця. І не знав тоді ще малий Владко, що через багато років він запише таку ж казку від інших людей та з подивом зустрине казку про дерев'яного хлопчика аж у французів.

АКАДЕМІК**НАРОДНОЇ****СЛОВЕСНОСТІ**

Мужицький Велеснів, де рівно сто років тому — 9 травня 1871 р. — народився майбутній академік Володимир Михайлович Гнатюк, навчив його не тільки рідної мови, а й тужливої селянської пісні, уміння розуміти мову звірів, любові до свого знедоленого краю, збудив у нього фантазію і творчу уяву. Від діда Ілька та баби Марії Савицьких він почув у ранньому дитинстві сотні казок і пісень. «Від них обох переймали все те домашні, особливо мій батько й мати. Крім того, двері нашої хати майже не замикалися перед різними людьми, що пересиджували в нас, немов у сільській касині, цілими годинами, особливо ж у неділі та свята або в довгі зимові вечори, та забавлялися або різними оповіданнями, яким я залюбки прислухувався та переймав їх, або відчитуванням усяких новинок із газетки, яка все в

нас була, та з книжок»,— згадував ті роки В. Гнатюк.

Уже в третьому класі Велеснівської народної школи (1883 р.) він знав близько 100 довгих казок, багато пісень, переказів та анекдотів. У 1889 році учень Станіславської гімназії В. Гнатюк мав зошит, у якому він записав вже 500 пісень, а через рік у часописі «Новий галичанин» друкуються перші сім родинно-побутових пісень у записах В. Гнатюка. Пісенна душа селянської Тернопільщини назавжди полонила юнацьку душу. Були то пісні про славного Довбуша та його суворих побратимів, про бідну сирітку, що йде по світу шукати свою маму, про гірку долю цісарських жовнірів, які не раз співала йому мати. І міг би Володимир Гнатюк сказати словами свого найбільшого учителя і друга:

Тямлю, як нині: малим ще
хлопчиною
В мамині пісні заслухавсь я:
Пісні ті стали красою єдиною
Бідного мого тяжкого життя.

Він виніс їх як справді єдине віно з батьківської хати у своє многотрудне, але славне життя. «Мої життєві обставини склалися все так, що поза годинами шкільними мусив я заробляти на життя вже від першого класу гімназії»,— писав згодом В. Гнатюк.

Вже на першому курсі філософського факультету Львівського університету, куди В. Гнатюк вступив у 1894 році, він передав для перегляду І. Франкові в редакцію польського етнографічного журналу «Lud» велику збірку пісень (понад 800), казок та інших фольклорних матеріалів. Через два роки за допомогою І. Франка він укладає із власних записів і випускає у світ першу свою фольклорну збірку «Лірники. Лірницькі пісні, молитви, слова, звістки і т. ін. про лірників повіту Бучацького», якою, за словами його ровесника Ф. Колесси, він «виступив на полі української етнографії з солідною підготовкою—се показує вже його перша збірка «Лірники» («Етнографічний збірник», II, 1896 р.), що й досі застається одиноким записом повного репертуару галицького лірника,— та розгортав свою працю по добре обдуманому плану, справляючи її там, де найменше зроблено».

У 1876 році, завершуючи огляд публікацій творчості українського народу («Студії народної словесності в Великій і Малій Русі»), М. Драгоманов констатував, що Закарпатська Україна щодо вивчення народної творчості стоїть позаду всіх. Він закликав звернути особливу увагу на простий народ Закарпатської України, працею якого держиться все, на присвячення діяльності для освіти та добробуту народних мас у дусі передових ідей часу. М. Драгоманов, за його власним виразом, дав ганнібалову присягу: що-небудь зробити для Закарпатської України, принаймні заохотити хоч би кілька чоловік до реальної праці для народу. І цей своєрідний заповіт М. Драгоманова береться виконати молодий Гнатюк.

Протягом 1895—1903 років В. Гнатюк здійснює шість наукових подорожей на Закарпатську Україну (Угорську Русь) і відкриває цей край для науки. Він записав багатющий фольклорний та етнографічний матеріал, з якого тільки надрукована частина становить шість об'ємних томів «Етнографічних матеріалів з Угорської Русі» (близько 1000 творів народної словесності, не рахуючи етнографічних матеріалів). Оцінюючи діяльність В. Гнатюка по вивченню Закарпатської України, Ф. Колесса зазначав: «Цими «Матеріалами» й розвідками Гнатюк, можна сказати, відкрив Закарпатську Україну для українського громадянства й української науки; він дав змогу вперше пізнати не тільки багатство народної творчості на українському Закарпатті, але й поклав основи для вивчення тамешніх українських говірок та зібрав найважливіші дані до роз'яснення спірного питання про українсько-словацьку межу і взагалі про розселення закарпатських українців та їх взаємини з сусідніми народами. Це одно з найважливіших досягнень Гнатюка, його найбільша заслуга».

Під час подорожей до Угорської Русі В. Гнатюк на власні очі побачив жахливу картину соціального та національного гноблення українських трудящих, ще похмурішу, ніж у Галичині. Ознайомившись із станом тодішньої культури і літератури на Закарпатській Україні, він побачив, що вони ледь животіють і віддані

угорськими панівними класами в руки реакційного духовенства, яке, відгородившись від народу, вірою і правдою служить експлуататорам. Під впливом свіжих вражень він разом з І. Франком у червні 1896 р. лише політичний памфлет «І ми в Європі», який від імені прогресивної галицької інтелігенції підписали, крім них, Михайло і Ганна Павлики, О. Терлецький, А. Чайківський та ін. Гнатюк і Франко показують жахливу картину злиднів та бідувань зарпатських українців і насамперед небаченого політичного безправ'я та національного гноблення народу: «Такими-то способами обезсилено, зубожено, отемнено, обдерто з усіх найкращих здобутків цивілізації великий і живий відлам українсько-руського народу, відібрано йому можливість промовити самому в своїй обороні, заткано уста, щоби криком розлуки, стогоном потоптаної і зневаженої гідності людської не псував гармонії пишних торжеств тисячоліття мадярської єдності і мадярської слави».

У численних своїх статтях («Дещо про Русь Угорську», «Угорські новини», «Причинок до історії зносин галицьких і угорських русинів», «Сильветки з Угорської Русі», «Дві рієноправності», «Мадьярська свобода» та ін.) В. Гнатюк викриває антинародний характер головних політичних інститутів Австро-Угорщини. «В Угорщині,— заявляє він,— дійсно є свобода: для панів—робити, що їм подобається, для мужиків—слухати панських розпорядників, платити величезні податки, давати рекрутів і—амирати з голоду!».

Світогляд В. Гнатюка як громадського діяча і його наукові погляди ж вченого формувалися на базі ідеології революційної демократії в її розв'язку до марксизму у період загострення капіталістичних суперечностей і назрівання соціалістичної революції. Велику роль у формуванні поглядів В. Гнатюка відіграв І. Франко, з яким він пройшов пліч-о-пліч 20 років свого життя. У 1897 році з ініціативи В. Гнатюка, як голови студентського товариства «Академічна громада», створюється ювілейний комітет для відзначення 25-річчя літературної діяльності І. Франка. Як голова цього комітету, В. Гнатюк звертається до прогресивної

громадськості Росії і Австро-Угорщини, закликаючи всіляко підтримати цей захід прогресивної галицької молоді. Завдяки енергійній діяльності комітету до ювілею письменника була видана збірка його творів «Мій Ізмарагд», альманах «Привіт д-ру Івану Франку» з передмовою В. Гнатюка, праця М. Павлика «Спис творів Івана Франка за перше 25-ліття його літературної діяльності. 1874—1898», С. Людкевич написав музику до віршів «Вічний революціонер», «Не забудь юних днів», «Розвійтеся з вітром». Відкриваючи 30 жовтня 1898 року ювілейний вечір, В. Гнатюк у промові охарактеризував І. Франка як полум'яного борця за правду, людину великої культури і провідника прогресивних сил народу, вказав, що його твори, писані кров'ю серця, мають величезний вплив на громадськість, і насамперед на молодь.

В. Гнатюк активно підтримує орган радикальної партії, журнал «Народ», а пізніше співробітничав у «Житі і слові». У своїх оглядах цього журналу він вирізняє насамперед статті І. Франка. З гарячою симпатією відгукується він про М. Чернишевського і М. Михайлова. А в рецензії на п'ятий том журналу за 1896 рік, в якому була опублікована стаття Г. В. Плеханова «Робітницький і революційний рух в Росії», він писав: «Як попередні річники «Життя і слова», так і послідній для нас важний і інтересний. В нім заміщено цілий ряд статей, що дотикають дуже живих справ, головною політичних».

Готуючись до ювілею І. Франка, В. Гнатюк звернув увагу громадськості на те, що прогресивні українські письменники Галичини і Росії, переслідувані урядом і цьковані реакційними силами, фактично не мають засобів до існування. Він пропонує створити громадський літературний фонд допомоги письменникам і починає збирати кошти для нього. З часом ця ідея вилилася в організацію Українсько-руської видавничої спілки, яка, за словами В. Гнатюка, мала стати «вогнищем... що понесло б розпалену лучницю просвіти в найдальші закутки нашого краю, між найбільші і найтемніші навіть верстви нашого народу». Ставши членом дирекції цієї спілки, її

секретарем і редактором, В. Гнатюк розробляє план її видання, а згодом видає твори І. Франка (серед них «*Boa constrictor*», «Украдене щастя», «Мойсей»), М. Коцюбинського (чотири томи, 1899—1905), Лесі Українки, В. Стефаніка, Леся Мартовича, А. Тесленка та ін. Разом з тим Видавнича спілка друкує твори Л. Толстого, М. Горького, А. Чехова, В. Короленка, знайомить українського читача з кращими здобутками світової художньої і наукової думки. За час до 1912 року В. Гнатюк особисто відредагував понад 150 її книжок, здійснив багато перекладів та подав до десятків видань свої передмови. Серед його перекладів «Смерть Івана Ілліча» Л. Толстого і твори В. Оркана, «Челкаш» М. Горького й оповідання Петка Тодорова. Про позиції В. Гнатюка як прогресивного громадського діяча красномовно свідчить факт видання у 1899 році праць Ф. Енгельса «Початок родини, приватної власності і держави» та «Людвіг Фейєрбах» («Людвіг Фейєрбах і кінець класичної німецької філософії»).

Одночасно із заснуванням Видавничої спілки літературно-громадський двотижневик «Зоря» реорганізовується на щомісячник «Літературно-науковий вісник». Навесні 1899 року В. Гнатюк стає членом редакційної колегії журналу. З того часу і до 1907 року, коли видання журналу прибрав до своїх рук М. Грушевський, «Літературно-науковий вісник» фактично вели І. Франко і В. Гнатюк. У цей період журнал мав виразне демократичне спрямування і відіграв велику роль у літературному процесі. Як і в Українсько-руській видавничій спілці, В. Гнатюк у «Віснику» надає трибуну прогресивним українським письменникам, широко публікує твори російської і світової літератури, виступає з численними матеріалами гострого політичного змісту, пропагує народність й ідейність літератури. У 30 томах журналу (т. VI—XXXVI) В. Гнатюк надрукував понад 30 своїх статей та близько 200 рецензій, біо- і бібліографічних статей і заміток, виступив як перекладач 30 белетристичних та наукових творів і статей. Серед них гострі статті проти галицьких та закарпатських москвофілів, про угодовську політику народовців, про

тогочасний літературний процес на Закарпатті, про стан народної освіти в Росії, Галичині, на Буковині і Угорській Русі, некрологи про діячів міжнародного соціалістичного руху, де він з прихильністю пише про Карла Маркса, статті про М. Горького, Л. Толстого та ін. Відомо, що Науковому товариству ім. Шевченка, і зокрема І. Франкові, регулярно в цей час надсилалися іскрівські видання та твори В. І. Леніна. У приміщенні товариства тривалий час існував головний склад «Искры», яка звідси надсилалася до Росії. Природно, що В. Гнатюк, як незмінний секретар (з 1898 р.) товариства і найближчий приятель І. Франка, не був сторонній до цієї справи. Про революційні настрої В. Гнатюка цього періоду згадує близький товариш І. Франка і В. Гнатюка, чеський громадський діяч і вчений, якому зараз 94 роки, Франтішек Главачек у статті «Спогади про мої зв'язки з Іваном Франком». Повернувшись з Києва, куди В. Гнатюк їздив у грудні 1897 року, він пише Ф. Главачку, що надніпрянські українці у національно-культурній роботі покладають надію лише на легальні засоби, в той час як усі інші народи Росії, хоч і в десять разів менш численні, ніж українці, головну увагу надають саме нелегальній роботі. Під час своїх подорожей по Закарпатській Україні В. Гнатюка привертає «сильний соціалістичний рух, який тепер проявився в полудневій Угорщині» і який «положить кінець виживанню зарібників».

Під час першої російської революції В. Гнатюк у листуванні з М. Коцюбинським жваво обговорює революційну ситуацію, висвітлює революційні події в Росії, зокрема повстання на броненосці «Потемкин». У цей час на сторінках «Вісника» з'являється «Пісня про Буревісника» М. Горького та стаття В. Гнатюка «Популярність М. Горького в Росії». Подих революційної бурі досягає і рідних країв В. Гнатюка. У квітні 1905 року у Тернополі відбувається велике селянське віче, на якому з палким закликком до революційної боротьби виступає І. Франко, а 31 січня 1906 року в Чорткові виходять на антиурядову демонстрацію 20 тисяч трудящих. Поблизу Велеснева, у с. Лядському, влітку 1906

року за участь у революційних демонстраціях жандарми розстрілюють селян.

На прохання І. Франка В. Гнатюк добирає матеріал про селянські страйки у Галичині, зокрема у Заліщицькій повіті, та про процес проти страйкарів у Тернополі, викриває антинародну діяльність царської Державної думи, коментує статтю Л. Толстого «Схаменіться!» про російсько-японську війну, підкреслюючи її імперіалістичний характер. Отож В. Гнатюк постає перед нами як прогресивний громадський діяч, один з активних учасників революційно-визвольного руху народів Росії й Австро-Угорщини в кінці XIX — на початку XX ст. Він по праву посідає місце серед представників тієї культури українського народу, яку В. І. Ленін називав демократичною і соціалістичною. Його місце серед правофлангових революційно-визвольного руху — І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, П. Грабовського, В. Стефаника, М. Павлика, А. Тесленка та ін. Саме з цими людьми його насамперед єднала спільність поглядів на долю та історичне призначення народу, крива заінтересованість у розвитку української демократичної культури, у примноженні здобутків прогресивної літератури як могутнього засобу виховання трудящих. Загальновідома багаторічна дружба В. Гнатюка з М. Коцюбинським та його роль у створенні «Тіней забутих предків». У Криворівні, де бували І. Франко, М. Коцюбинський, Лесь Українка, О. Коцюбинська, К. Квітка, Г. Хоткевич, Ф. Красицький та багато інших діячів української культури, В. Гнатюк був, як кажуть, своєю людиною. Саме там, за свідченням А. Крушельницького, «виринало чимало проектів, які обговорювалися в тіснійшому гурті, потім провадилися в життя». Завдяки активній участі В. Гнатюка з'явилася на світ «Кам'яна душа» Г. Хоткевича та відомий гуцульський театр.

Своїми численними фольклорними записами В. Гнатюк постійно спонукав до вивчення народного побуту багатьох письменників, давав їм оригінальний матеріал. Так, в одному з листів до свого приятеля М. Коцюбинського, повідомляючи про одержання фольклорних записів, каже,

що буде «красти» з них матеріал до своїх творів. За задумами М. Коцюбинського і В. Гнатюка, «Тіні забутих предків» були тільки першим кроком до написання великої (на три томи) повісті з життя гуцулів. «...Треба, щоб Ви конечно набрали сил до липня, приїхали тоді в гори і написали або хоч приготували повість», — заохочував В. Гнатюк М. Коцюбинського в листі від 29 квітня 1912 року. За словами М. Горького, М. Коцюбинський мріяв написати повість про Довбуша і брав у нього львівські збірники, які в свою чергу надсилав М. Горькому на Капрі В. Гнатюк. «Кілька разів ми розмовляли про Вас з Горьким, і він дуже зацікавився Вашими працями», — повідомляв М. Коцюбинський вченого. А згодом М. Горький писав Володимиру Михайловичу: «А тепер дозвольте сердечно подякувати Вам за збірник з фольклору, — прекрасні і повчальні праці, які я читаю з великою насолодою». Надсилаючи у червні 1909 року В. Гнатюкові свою статтю «Руйнування особи» і дякуючи за надіслані видання, М. Горький писав, зокрема: «Ви зрозумієте насолоду, з якою читатиму ці збірники, коли зробите мені ласку познайомитись з моїм поглядом на творчість народну з статті моєї, яку при цьому додаю». М. Горький високо цінував велику роботу вченого, який допомагав йому «в ознайомленні з народною душею».

На відміну від романтичного захоплення позаісторичним «народом» як носієм особливого «духу» і «душі», властивим ряду Гнатюкових попередників на ниві вивчення фольклору, його наукові погляди на народ та його творчість випливали з глибокого знання історії народу, його економічного і соціально-політичного становища, з чудового знання живого фольклорного процесу кінця XIX — початку XX ст. Досить сказати, що він (за неповними даними) власноручно записав близько 4000 народних пісень; 4000 сторінок становлять його записи прозового фольклору та близько 1000 сторінок — суто етнографічні записи. До золотого фонду української і всієї слов'янської фольклористики увійшли такі відомі його фольклорні збірники, як «Галицько-руські народні легенди» у двох томах (1902—1903),

«Народні оповідання про опришків»¹ (1910), «Українські народні байки» у двох томах (1916), п'ять томів казок, легенд, переказів, анекдотів, записаних на Закарпатській Україні («Етнографічні матеріали з Угорської Русі», т. I, II, IV, V, VI, 1897—1911), а з жанрів пісенних — «Гайки» (1909), два томи «Колядок і щедрівок» (1914), три томи «Коломийок» (1905—1907). Назвавши В. Гнатюка «феноменально щасливим збирачем усякого етнографічного матеріалу, якому з наших давніших збирачів, мабуть, не дорівняв ні один». І. Франко відніс його до збирачів нового типу, які обіймають широкі наукові обрії і заходжуються біля роботи «не наосліп, де-небудь, але познайомлені добре з попередньою літературою, вишукують території, найцікавіші для досліду, вповні розуміючи його наукову донеслість».

Головними рисами збирацького методу В. Гнатюка є філологічна точність і абсолютна повнота запису безпосередньо з уст оповідача чи співака, запровадження фонетичного письма для передачі усіх діалектологічних нюансів мови. Він ставив перед собою завдання організації на наукових засадах не тільки комплексного фольклорно-етнографічного дослідження певних територій (найменш доти вивчених), а й збирання та вивчення цілих народно-поетичних жанрів на всьому етнографічному терені України. В. Гнатюк розробив наукові принципи систематизації та опрацювання фольклорних текстів при їх публікації і став першим українським вченим-професіоналом в галузі народної творчості, діяльність якого справила великий вплив на розвиток фольклористики усіх слов'янських народів.

Як фольклорист В. Гнатюк на перший план висуває суспільну функцію народної поезії, її історико-пізнавальне значення. Звідси його посилений інтерес до суспільно-політичної поезії, в якій найяскравіше виражені соціальні ідеали трудящих. Найповніше і найпослідовніше ці погляди розвинуті у його працях «Словацький опришок Яношік в народній поезії» (1899) та «Пісенні но-

вотвори в українсько-руській народній словесності» (1902). Головне, що цікавить його в фольклорі про опришків, є соціальна основа цього селянського антифеодального руху.

Так само питання про пісенні новотвори, про нову соціальну тематику еміграційних пісень було для нього питанням про причини еміграції, про соціально-економічні відносини в Галичині наприкінці XIX ст. Провідними мотивами нової народної поезії є ті, зазначає В. Гнатюк, що «інтересують як-небудь сучасного члена нашої суспільності в найнижчій і найбільше пригнетеній верстві». В емігрантських піснях головним мотивом виступає економічний та політично-національний гніт; вони «оброблені найширше і нав'язані наскрізь ненавистю до гнобителів».

У праці «Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності» В. Гнатюк порушив надзвичайно важливе на той час теоретично-методологічне питання про «згасання», «умирання» народної творчості в період зародження і розвитку капіталістичних відносин та про місце і роль фольклорних новотворів як у житті народу, так і в історії фольклористики. Думка ряду буржуазних фольклористів про згасання народної творчості під впливом нових історичних умов, які руйнують усталений віками патріархальний уклад селянського життя, була пов'язана з нерозумінням ролі соціальних змін у житті, із запереченням творчості нового, робітничого класу, який на історичній арені почав виходити на перше місце. Однією з причин неправильних, ідеалістичних висновків ряду вчених про занепад народної творчості був їхній хибний погляд на саму природу фольклорного процесу як на просте повторення відомих уже тем і мотивів. В. Гнатюк розумів фольклор не як пережиток старовини, не як мертво, застиглу й механічно відтворювану традицію минулого, а як живу творчість, що розвивається в рамках народного колективу. Він не тільки вказує на практичну невичерпність народної поезії та безперервність піснетворчого процесу, а й на закономірний зв'язок між подіями і виникненням нових творів, що відбивають нові ідеї, висунуті життям.

¹ За цю збірку у 1913 р. Петербурзька Академія наук удостоїла В. Гнатюка премії ім. О. О. Котляревського.

У своїх поглядах на природу фольклорних новотворів В. Гнатюк стояв на голові вище не тільки щодо теоретичних положень визначних міжнародних авторитетів, а й був попереду таких прогресивних вітчизняних фольклористів, як О. Пипін, М. Драгоманов, М. Сумцов, Д. Яворницький та ін.

У працях «Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності», «Пісня про покритку, що втопила дитину», «Українська народна словесність», «Гаївки», у вступній статті до збірника «Колядки і щедрівки», у численних рецензіях на збірники слов'янського фольклору В. Гнатюк з діалектико-матеріалістичних позицій тлумачить такі теоретичні питання в галузі естетики народної творчості, як авторство, колективне й індивідуальне, зміст і форма, традиційне й нове, національне й інтернаціональне, взаємовідношення фольклору й літератури. Так, наприклад, у праці «Українська народна словесність» він на численних прикладах показує, яким невичерпним джерелом та високим взірцем є український фольклор для художньої літератури, доводить необхідність дослідження впливу народної української поезії на літературу, в тому числі й на російську та польську. Взаємовідношення фольклору й літератури В. Гнатюк розуміє як процес взаємозбагачення, що нерідко виходить за межі національної культури і сприяє інтернаціональному культурному обмінові між народами. У віршах так званого духовного циклу та в пам'ятках старої української літератури вченого цікавлять насамперед народні впливи, починаючи від мовних елементів і кінчаючи змістом, відбиттям народного світогляду.

В. Гнатюкові належить також кілька розвідок, присвячених окремим жанрам українського фольклору. Як і в інших працях вченого, в них виразно помітна порівняльна методологія дослідження, що дає можливість встановити ідейно-тематичний взаємозв'язок та визначити спільні художні риси певних жанрів з творчістю інших слов'янських народів. Це стосується насамперед до найближчих сусідів українців — ро-

сіян, білорусів, поляків, чехів і словаків.

Теоретичні положення В. М. Гнатюка є дальшим кроком у вченні про народну творчість. Матеріалістичне розуміння природи фольклору як художнього відображення дійсності з класових позицій трудящих дало йому змогу разом з І. Франком закласти в українській фольклористиці міцний науковий фундамент науки про народну словесність, багато положень якого успадкувала радянська наука, що увійшли в її золотий фонд.

Згадуючи початок своєї наукової діяльності, академік ЧСРС Іржі Горак вказує на велику роль В. Гнатюка у його творчому зростанні. «В. Гнатюк,— засвідчує він,— поряд з О. Кольбергом та Ф. Бартошем, займав одне з провідних місць в історії слов'янської фольклористики, а його праці за своїм змістом, точністю запису та науковим рівнем мають світове значення». Науковий і громадський подвиг Володимира Михайловича Гнатюка був належно оцінений світовою науковою громадськістю. В 31 рік він був обраний членом-кореспондентом Петербурзької Академії наук, а в 1924 році в Радянській Україні його обирають академіком Академії наук УРСР. І тільки тяжка хвороба не дала йому можливості переїхати до Києва та взяти безпосередню участь у розбудові української радянської культури. Помер Володимир Михайлович — учений із світовим ім'ям, член наукових товариств багатьох європейських країн,— залишений у нужді і біді тодішніми керівниками Наукового товариства ім. Шевченка, 6 жовтня 1926 року. За словами його сучасника М. Могильницького, був він як людина «скромний до величності простоти і в цьому нагадував духовний образ Ів. Франка»...

І коли сьогодні на село Велеснів з карпатських передгір'їв малітас рвучкий вітер, він стишує свій політ біля нової будівлі меморіального музею академіка В. М. Гнатюка, колишнього селянського хлопчика, який піднявся до вершин людської культури і віддав усе своє життя визволенню народу від соціального і національного рабства.